

▪ Kříž Mezirolí v r. 1983 po ukončení rukopisu katalogu. Foto Stanislav Wieser.

Třicet let katalogu kamenných křížů v Západních Čechách

– úvod k seriálu příběhů spojených s některými starými kříži v našem kraji

Stanislav Wieser, Karlovy Vary

V letošním roce uplyne již 30 let od vytvoření prvního českého katalogu starých kamenných křížů v severozápadních Čechách. Zprávu o tomto katalogu, který jsem zpracoval v roce 1982 pro Karlovarské muzeum, podal Dr. S. Burachovič v Arnice č. 4 /24 z roku 1983.

Proč mě napadlo zpracovat katalog, který zobrazuje kříže fotograficky i topograficky?

Od svých mladických let jsem při cestování nahodile vídal některé primitivně opracované kamenné kříže. Teprve od roku 1973 po spatření takového kříže v polesí Pirka u Teplé jsem začal pátrat, co je známo o tomto a dalších

podobných křížích. Dostal jsem se ke článkům v časopisech Die Erzgebirgs-Zeitung a Unser Egerland autora Franze Wilhelma. Potom jsem si vypůjčil v Karlovarském muzeu katalog Die alten Steinkreuze in Böhmen und im Sudetengau, sepsaný v roce 1940 Walterem von Dreyhausenem. Nikde jsem nenašel zmínku o kříži v polesí Pirka, ale získal jsem údaje o množství míst, kde mohly takové kříže stát.

Při hledání v terénu jsem si uvědomil, jak důležité je znát obrazem zachycenou podobu kříže a jeho stanoviště dané orientačním nákresem, nejen stručným popisem.

▪ Stanoviště kříže u Mezirolí v r. 2012. Borovice byly pokáceny při stavbě elektrovodu. Foto Stanislav Wieser.

Pro fotografování bylo lákavé sugestivní tvarování křížů a jim příbuzných křížových kamenů. Každý jsem snímal z lícní i rubové strany a celkovou situaci jsem zachycoval v širším záběru. Snažil jsem se v něm vystihnout charakteristické okolí místa. Ručně kreslené plánky jsem umísťoval na list se strojopisným popisem objektu, pro který byla prioritní obrazová dokumentace fotografiemi nalepenými na dalších listech. Do plánku jsem vždy zakreslil směr a úhel záběru dokumentačních snímků. K objektům obsaženým v Dreyhausenově katalogu jsem uváděl odkazy.

Přestože mezi prvními zájemci a badateli v oboru starých kamenných křížů byli Češi, resp. Moravané (A. Sedláček, J. Havelka, F. Leopold, V. Richlý v 19. století), katalog zpracoval až Walter von Dreyhausen německy. Vycházel snad většinou z literárních a korespondenčních údajů, ale jím shromážděná fotodokumentace v příloze katalogu svědčí o vlastní rekognoskaci široce pojatého území.

Pro oblast severozápadních Čech jsem chtěl zpracovat česky psaný katalog a vzbudit zájem o památkovou ochranu tzv. smírčích křížů. V letech 1976–1982 jsem popsáním způsobem zdokumentoval 80 křížů a křížových kamenů na 57 stanovištích v okresech Karlovy Vary, Sokolov, Cheb, Chomutov, Tachov a Ústí nad Labem. O publikování jsem nemohl usilovat v době potlačování religiózních projevů. Upřímně říkám, že jsem rozhodně nechtěl propagovat náboženství, ač jsem z toho byl v tehdejších určitých kruzích podezírán pro můj nerezímní postoj. Originál svého katalogu jsem díky porozumění a kamarádství Stanislava Burachoviče uplatnil jako položku do knihovny Karlovarského muzea.

V době práce na katalogu jsem o smírčích křížích debatoval s přáteli činnými v Chráněné krajinné oblasti Slavkovský les a získával jsem od nich poznatky. Nejdůležitější bylo, že dlouholetý vedoucí Správy CHKO Ing. Jan Schlossar mě seznámil v roce 1982 s Jaroslavem Vítem, který se v širším oboru památkové péče zabýval

▪ Mapa z katalogového listu kříže ev. č. 0117 Mezirolí v okrese Karlovy Vary .

kříží na Ašsku. Byl skvělým a cílevědomým organizátorem. V roce 1983 jsme společně dokumentovali některé objekty a oslovili jsme lidi s podobnými zájmy. Již 20. října 1984 byli do Městského vlastivědného muzea v Aši pozváni zájemci o smírčí kříže. Vzhledem ke společenské situaci té doby jsme preferovali pro objekty svého zájmu přívlastek „smírčí“. Čtrnáct účastníků setkání položilo základ dosud existující Společnosti pro výzkum kamenných křížů při Muzeu Aš, k jejíž činnosti přispělo v průběhu let několik stovek členů a externích spolupracovníků. Od počátku spolupráce, zaštitěné muzeem a autoritou Jaroslava Víta v jeho profesním životě, začali jsme vytvářet evidenci kamenných křížů podle zásad katalogizace památek. Kopii svého katalogu jsem předal do archivu muzea v Aši. Několik desítek rozpracovaných katalogových listů jsem ponechal ve svém archivu – včetně nálezů u Mezirolí, jak je reprodukován u tohoto článku. Další společná práce dospěla k vydání knižního katalogu Kamenné kříže Čech a Moravy (Argo 1997) a druhého rozšířeného vydání v roce 2001. Stále trvajícím nálezem, ale i ztrátou, kamenných křížů jsou zachycovány v aktualizovaných seznamech vydávaných naší Společností. V roce 2007 vydalo Muzeum Aš knižně doplněk předchozích dvou katalogů. Dalo by se tedy letos vzpomenout pětileté výročí od 3. vydání katalogu Společnosti pro výzkum

kamenných křížů.

Zájem o kamenné kříže, probuzený především po roce 1990, se projevil v činnosti stovek nadšenců, kteří shromáždí dokumentaci a vydali již v řadě regionů vlastní katalogy. Je potěšením brát knihy o smírčích křížích do ruky, ale v době záplavy informací se mnozí zaměří spíše na webové stránky než na tištěné katalogy. Na internetu stačí zadat např. smircikrize.cz nebo smircikrize.euweb.cz.

S nostalgii pomyslí na to, že při kreslení plánek jsem neměl podrobné mapy, natož internetové fotomapy nebo přístroj GPS, ve kterém bych si pohodlně přinesl domů potřebné údaje a vytiskl je samozřejmě spolu s barevnými digitálními fotografiemi. Fotografickou dokumentaci jsem pořizoval na černobílých filmech a papírech - kromě finančních důvodů i pro její trvanlivost a stálou působivost (v šeru temné komory páchly chemikálie, ale nad obrázky jsem cítil vůni a volnost zobrazeného prostoru). Ještě jeden aspekt dnes již starých fotografických katalogů chci připomenout. Na širších záběrech je vidět, jak se mění prostředí v okolí křížů a křížových kamenů, případně jak se mění i jejich umístění, včetně smutného zjištění, že některý z nich na svém ani jiném blízkém místě není.